

Podsticajan susret ljudi i ideja

Malo je dana prošlo od Trećeg stražilovskog susreta mladih intelektualaca Jugoslavije, zbog čega niko ozbiljan i odgovoran (kao prema svojim tradicionalnom skupu, tako i prema sopstvenoj reči) ne može o njemu da govori s pretenzijama da pruži konačne i bespogovorne ocene pa makve one bile. S obzirom na broj i strukturu učesnika Stražilovskih razgovora, na ono što su oni pred ovaj Susret napisali kao i ono što su samo izložili, neopходно je za takvo preispitivanje više vremena i, nesumnjivo, više kvalifikovane analize. Onda i misli koje ove iznositi valja prihvatiti kao moje opšte i osnovne utiske o Susretu, a ne kao sasvim formirano uverenje, kao celomudreni komentar ili javnu informaciju koja napadno hoće da bude "potpuna", "konkretna" i "neprikladno objektiva".

Ukoliko sam dobro shvatio intencije sazivača ovogodišnjeg Susreta, onda bih rekao da on u odnosu na njih na neki način predstavlja istovremeno i rezultat i promašaj. Rezultat zbog toga što stvarno znači zaokret u kontinuiranom otkrivanju ove manifestacije, pošto se — za razliku od prethodna dva susreta — ovom prilikom o kulturi uopšte, kao i o pojedinim njenim područjima i problemima pokušalo i — dobrim delom — uspešno da govori, pre svega o njihovom društvenom kontekstu, pri čemu je vidno došlo do izražaja

nastojanje da kontrukcije, šematičnosti i nebuloznost "slobodnomisliškog" pristupa potisne argumenti, metodi i jezik nauke i filozofije. Promašaj, pak, vidim u tome što dobar deo širokih teza i tema koje su sazivači istakli kao pitanja o kojima bi trebalo diskutovati nije, naročito ako se ima u vidu ono što je na samom Susretu rečeno, uopšte pomenuto, ili je pomenuto uzgred i površno. Lično mislim da je do ovog i moralo doći jer je okvir tema koje su sazivači predviđeli bio preširok i veoma kompleksan za ovaj nesumnjivo bogat, heterogen i kratkotrajan skup. Na osnovu ovog i predviđenih pitanja jednostavno nije stiglo da razgovara i pored izričite želje većine da se to učini.

Osnovna pitanja, koja je sama debata učinila osnovnim, mogu se svesti na dva, a to su: problem odnosa kulture i politike, na neke probleme slobode stvaralacstva kod nas i na odnos ideoloških, socioloških i estetičkih komponenti umetničke kritike. Treba odmah reći da se oko ova dva problema, a zatim i oko konkretnih ali i vrlo korektna polemika, u kojoj su učesnici daleko više (nego što je to kod nas inače slučaj) potezali stvarne teorijske i empirijske argumente, umesto apriornih sudova i insinuantnih etiketa. Ova obilježja polemika i korektnost borbi mišljenja za mene predstavljaju najveću vrednost

ovogodišnjeg susreta i najprijetnjivi utisak. To je ohrabrujući dokaz prevaziđenosti misle duha u kojoj su podmetanja, "snajperisanje" i snaga traća daleko češći i, na žalost, ponekad efikasniji metod razračunavanja s oprečnim stavovima nego što je to poštena i istinita borba mišljenja i argumenata.

Dobra strana Susreta svakako je i to što se ne mala masa intelektualaca priliko snažno suprotstavlja nekim dobranamerim, ali astralnim tezama o odnosu kulture i politike, odnosno, o samodovoljnosti i i samosvrsti kulture, kontrastezom o potrebi stvarne i neoborbe za kulturnu politiku i kulturnu klimu adekvatnu našem revolucionarnom društvenom kretanju. Isto tako, dobro je što se većina učesnika nije, prilikom analize naše kulturne situacije danas, zabavljala u prevashodno estetičkim ili usko organizacionim njenim aspektima nego i nastojala da razgovor podigne do nivoa filozofskih i humanističkih njenih dimenzija i značajnih praktičnih društvenih zadataka. Jer, ovaj skup — kakav je po svojoj prirodi i sastavu Stražilovski susret — podesniji i efikasniji pristup niti može niti treba da iznalazi.

Vredni pomenuti i utisak da je već uobičajeno, po pravilu apstraktne a ne retko i žalopojne diskusije o mogućnostima slobode stvaralacstva ovog puta znatno potisnuo razgovor o tome kako u

faktnoj društvenoj i kulturnoj klimi što potpuno realizovati u principu i neomeđanu slobodu stvaralaca, pri čemu je većina stala na stanovište da se jedino odgovornim i moralnim intenzivnijim odnosom stvaralaca prema realnosti i kulturi, kao i doslednom, javnom borbom mišljenja mogu da ostvare slobode zapisane u Programu SKJ i našem novom Ustavu.

Na trećem Stražilovskom susretu mladi intelektualci naše zemlje okupljeni oko najvažnijih omladinskih glasila, institucija i foruma imali su prilike da suoče neke svoje stavove, da se bolje i bliže pojedinačno upoznaju, da prošire i intenziviraju svoju, ne baš razdenu saradnju. Može se reći, već i stoga, da je susret predstavljao jedan pozitivan podsticajni događaj i to nezavisno od toga što je prilikom razgovora bilo i neodrživih mišljenja, i jednostavnih upostavljanja, i naučno nedovoljno fundiranih teorijskih i idejnih pozicija, što sve, ustalost, gotovo nužno prati svaku otvorenu polemiku, naročito onu koju vode mladi. Ovo treba istaći tim pre što takva mišljenja nisu bila dominantna.

Susret, jasno, nije realizovao sve pretenzije svojih organizatora, nije dokrajčio diskusiju ni o jednom pitanju, on nije ni htio ni mogao bilo šta da reši. Ali, on je jasno podsticao jedno: da mladi susreti veoma koriste, da ih je po-

trebno i više i specijalizovanijih jer na njima o'vuju ispoljene i protivstavljene najraznorsnije ideje na takav način da obaraju i lične i grupne barijere i razbijaju sumnju, rezerve i povremene mutne aluzije. Za sve one kojima je obaveza želja i potreba da bogate pozitivnu stvaralacku klimu u kulturnom životu naše mlade inteligencije i da razvijaju njen konstruktivan i angažovan odnos prema tokovima naše savremenosti, ovaj susret je događaj nad čijim se iskustvima valja zamisliti i najvrednije ih svjesno, uporno i značajki negovati.

Zika BERISAVLJEVIĆ
(Mladost, 12. VI 1963, Beograd)

RAZLIKE I SLIČNOSTI

Treći stražilovski susret bio je daleko intenzivniji u radu i radnoj ozbiljnosti od prva dva. Za tri dana govorilo je na njemu oko 60 ljudi, debata je tekla bez prekida i na momente bila je veoma burna. Učesnici iz svih krajeva zemlje pokazali su maksimalnu angažovanost u prilazjenjima problemima kulture. U početku je izgledalo da će tesko biti rukovoditi ovako velikim skupom, ali sam skup je u toku rada neposrednim reagovanjem davao odgovarajuće mesto i značaj onim diskutantima koji su pokušavali, a bilo je i takvih, da razgovor odvedu na teren neozbiljnosti i neodgovornosti.

Mnoga mišljenja i stavovi, iznošeni u časopisima u kojima saraduje većina učesnika Susreta, ovde su neposredno konfrontirani. Tri dana razgovaralo se gotovo samo o jednoj temi, o kulturnoj politici i odnosu kulture i politike, a ređe i samo na momente čuli su se glasovi i o njenim praktičnim odredbama danas u našem društvu i mogućnostima konstituisanja jedne određene kulturne politike u postojećim društvenim uslovima. Možda je to davalo uopšten ton debati, ali to nikako ne znači da o tome nije trebalo govoriti. Jer pokazalo se da baš u shvatanju kulturne politike i politike uopšte nije nedostatno. Dok su jedni udarali na otvorena vrata i tražili više stvaralacke slobode, drugi su lupali glavom o zid i hteli nekakvu nemoguću autonomiju kulture u društvu koja bi, u stvari, značila njenu izolaciju i zatvaranje.

Prenaglašavanje ovih ekstrema, međutim, nanela bi se nepravda pozitivnim naporima da se odredi društvena politika kulture u ovim i ovakvim društvenim uslovima. Shvaćena kao humanizirajuće čoveka i tako ovde interpretirana, kultura nije mogla ni jednom razumnijem i razložitijem izlaganju da se suprotstavi političkim ciljevima socijalističkog društva koji baš i jesu u toj humanizaciji i težnji ka oslobođenju čoveka. Pa ipak, na Susretu su se čula mišljenja koja su išla za tim da se kultura oslobodi politike. Teško je oceniti, i trebalo bi analizirati svako pojedinačno mišljenje, da li ljudi misle tako zbog toga što naša dosadašnja praktična, a ne proklamovana, kulturna politika nije uvek dovoljno stimulativno delovala na razvoj naše kulture ili, pak, zato što sami nisu u stanju da u politici jednog socijalističkog društva kakvo je naše vide nešto više od obične političke pragmatističke prakse.

Toliko istisnani samoupravni

status kulture nikako ne znači eliminisanje politike iz te oblasti, bar ne na ovom stepnju razvoja, i svaki zahtev u tom smislu besmislen je, a njegovo eventualno usvajanje omogućilo bi jednu lošu, neaktivističku, nedolotovornu kulturnu politiku u kojoj bi stihila došla do punog izražaja. Na Susretu je rečeno, ali možda ne dovoljno glasno da je konstituisanje u praksi jedne kulturne politike koja bi izvirala iz samih potreba kulture, njenog razvoja i koja bi bila kreirana kako od političara tako i od kulturnih radnika realna je pretpostavka daljeg razvoja, pa je to pokazano i na nekim praktičnim zadacima koji stoje danas pred poslenicima kulture.

U ocenjivanju kulturnih pojava i procesa nije više kod nas problem reći svoje mišljenje. To je pokazao i ovaj Susret. Ali, neki učesnici su ukazali da je problem još uvek u tome šta učiniti, pa da mišljenje jednog umetnika, naučnika i kulturnog radnika ili kritičara, ako je odgovorno rečeno i izjavljeno, postane delotvorno i nezaobilazno u praksi svakodnevnih kulturnih politike. Samoupravni status kulture, međutim, zahteva od onih koji aktivno deluju u ovoj oblasti da prime na sebe ne samo umetničku i naučničku, već i političku i društvenu odgovornost za ono što stvaraju i što unutar i izvan toga stvaralacstva čine. S druge strane, to znači da oni treba da uzmu i političko pravo da odlučuju o svom stvaralacstvu i njegovom mestu u ovom društvu. Samoupravni status kulture nije dakle izolovanje kulture iz društva, jer ona danas više nego ikad nalazi svoj smisao u težnji da se proširi u sve oblasti života, da uđe u što više domova, da postane svojina i oblik života, što više ljudi.

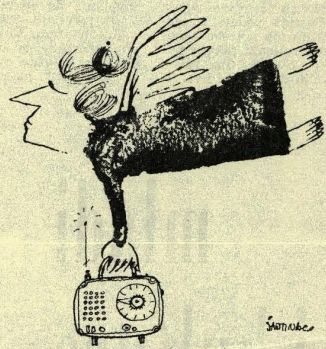
Na Trećem stražilovskom susretu nije izdiskutovan nijedan zajednički stav, bar nije deklarativno saopšten, pa je nedovoljno udubljenom posmatraču, zbog brojnih i raznorodnih mišljenja učesnika, moglo izgledati da bi neki zajednički stav bio i nemoguć. Bilo je suštinskih neslaganja u mišljenjima, ali ona su se ispleljavala između dva govornika iz dve republike isto tako kao i između dva govornika iz istog grada ili možda čak i iz iste redakcije. Pokazalo se da su mnogi problemi zajednički ljubljancima, Zagrepčanima, Beogradanima i ljudima iz ostalih kulturnih centara i sredina. Pokazalo se čak da je kulturna klima u svim tim centrima veoma slična i da nema nekakvih samo slovenačkih ili samo

makedonskih problema. Upravo taj momenat i jedinstvenost i tempo koji je on dao debati na ovom Susretu najbolji je dokaz jedinstvenosti jugoslovenske kulture.

Razlike u mišljenjima javljale su se i zbog nemogućnosti da svi govornici krenu sa istih koleseka da se terminološki preciznije odrede, jer veličina skupa i tempo debate nisu dozvoljavali detaljnija objašnjenja i dijaloziranja. Ipak, izvestan broj učesnika bio je pomalo nesklon takvom predlažavanju stvari prenebregavajući i ono što je jasno i nesumnjivo utvrđeno. Po načinu mišljenja i po svojim shvatanjima oni su bili predispotirani jedino za mogućnost neslaganja i neprestan težnji nekim mutnim i nesigurnim vodama i dolazeći u protivnošt koja ni sami nisu bili u stanju da prevaziđu. Ali, i oni su na momente proširivali okvire debate dajući problemima novo osvetljenje i otvarajući nove mogućnosti tumačenja. Slično se, međutim, utisak da se neki ljudi i mislioci osecaju potentni jedino pred nerešenim problemima i da bi njihova sigurnost i delotvornost došla u pitanje ako bi se našli u situaciji da se sa jasnim stavovima privrate konkretnog delovanja u određenom pravcu. Nije bilo ni vremena ni atmosfere da se prodobnije osporavaju neki stavovi kako bi mogli da se izmene, iako ti stavovi nisu ostali bez odgovora. Sama situacija, međutim, bila je takva da je svako u sobi intimno mogao da preispita i bio podstaknut da i ubuduće preispituje, potvrđuje, dokazuje ili menja stavove, da se opredeljuje. Ova tri prenapregnuta dana za mnoge učesnike susreta značiće početak ili intenziviranje jednog pozitivnog procesa ljudi kao i u našoj kulturnoj praksi koju oni čine.

Najveća praktična korist skupa možda je ipak u jednom i jedinom njegovom zaključku. Naime, odlučeno je da se najesen ovde u Novom Sadu u organizaciji redakcije „Polja“ održi savetovanje redakcija svih listova i časopisa okupljenih na ovom Susretu i da se na tom sastanku govori o problemima savremenog rada u redakcijama i uređivanju časopisa. Razgovori vođeni u pauzama Susreta, upoznavanje, neposredni i konkretni dogovori ljudi o saradnji između redakcija i časopisa korisni su bili bar isto koliko i sama glavna debata vodena na ovom skupu.

Vera MILOSAVLJEVIĆ
(Dnevnik, 9. jun 1963. g. Novi Sad)

BOŠKO SMAKOSKI

podne

Ne umiri zelena vodo
Kako ću dokazati svoje poreklo.
Konjanici imaju naredbu
Da ubijaju i u travama.
Gledam kako se iseljava
I poslednji cvet
U obliku zapaljene magle.
Bio sam pošao u lov na ptice
Kod kuće me čekaju
Lepi poreznici zlatna vodo.
Ne umiri
Ko će biti prisutan tom venčanju.
Vetar miriše na mlado seno
U svim očnjacima
Cergari razapinju svoje čerge.
Ne umiri tih vodo
Ko će me pravdati ako polumid.

ALEKSANDAR POPOVSKI

starica

Na belom kamenju pred trulim kajijama
U crne marame sivih kosa sakupljenih
Svskog sutona dremaju starice
Na svojim tankim vretenima
Zute ruke od kostiju i žila
Dane i svetlosti pređu
Dešava se nekog sutona
Ponekad od njih da nedostaje
Kao što završavajući nedostaju
Zruci Dani Pamuk i Vuna
To ih život na svojim belim presticama
Tajno i polako ispređa

POETSKI PRILOGI MLADIM MAKEDONSKIH PESNIKA U OVOM BROJU UZETI SU IZ KNJIGE „CRNIOT BIK NA LETOTO“ - „CRNI BIK LETO“ KOJA CE OVOG MESECA IZACI NA MAKEDONSKOM I SRPSKO-HRVATSKOM JEZIKU U IZDANJU „MLAD BOREC“ - SKOPJE I NIP „FROGRES“ - NOVI SAD.

IZBOR ZA KNJIGU JE SAČINIO I PESME PREVEO S MAKEDONSKOG JEZIKA VLADA UROŠEVIĆ.